

ELŐSZÓ

A Magyar Tudományos Akadémia számára hagyomány és kötelezettség a nyelvvel, a magyar nyelvvel törődés. A Tudós Társaság alapítása „A hazai nyelv művelésére fölállítandó tudós társaságról vagy magyar akadémiáról” címmel lett 1827-ben törvénybe iktatva. A tudományos feladat jellege történetileg változott, de mindig fontos volt, és a testület el is látta kötelességét.

A nyelvtudomány és a társtudományok sora az alapítás óta óriási mennyiségű és kiemelkedő minőségű ismeretet kutatott fel és dolgozott ki a magyar nyelvről és az azt beszélő közösségről. Ezeket az ismereteket időszakonként érdemes összegezni. A jelen kötet az elmúlt három évtized legfontosabb fejleményeit, változásait és jellemzőit mutatja be. Az összegzés nem lezár és berekeszt, hanem inkább nyit, mind a történetiségben, mind a nyelv környezeti tényezőit tekintve. A nyelv „művelése” a nyelvvel kapcsolatos ismeretek mind kiterjedtebb és megalapozottabb gyarapításának művelése, az elkötelezettség a tudományos megismerés folyamatos tevékenysége. E tevékenység azonban nem lehet sem önmagába zárkózó, sem öncélú.

A magyar nyelvvel törődés az azt beszélő nyelvközösség vizsgálatával együtt végezhető eredményesen. A reflexió, a leírás és az értékelés a jelen kötetben a történeti folyamatok, tendenciák bemutatására törekszik. A *magyar nyelv jelene és jövője* kötet elsőként áttekinti a nyelv és a nyelvközösség korszerű értelmezését, bemutatja a magyar nyelv és a nyelvközösség helyzetét és környezeti viszonyait az európai kultúrában, a közép-európai térségben, vázolja a magyar nyelvközösség 1945 utáni történetét, áttekinti nyelvi jogi helyzetét és viszonyát a nemzeti, állami és társadalmi közösségi alakulatokhoz.

A kötet ezután a magyar nyelvközösség belső szerkezeti jellemzőit részletezi, kitérve a népesedési helyzetre, a határtalanításra (a magyar nyelvközösség újbóli kommunikációs egyesítésére), a külső régiók, az anyaországi nyelvközösség, a nyelvi rétegződés, a nyelvjárások és a standard alakulására. Fejezet foglalkozik a magyarországi nem magyar nyelvű kisebbségekkel és a magyar diaszpóra egyes részeivel.

Az áttekintés negyedik nagy egysége a magyar nyelvhasználat intézményes szintereit vizsgálja: a nyelvi kapcsolattartás jellemzőit, a magyar nyelv használati lehetőségeit a határon túli régiókban, a számítógépes kommunikáció hatásait, és hangsúlyosan foglalkozik az anyanyelv-pedagógia magyarországi és határon túli kérdéseivel.

Külön fejezetet kap a szépirodalom nyelvi teljesítménye, a magyar nyelv külföldi megismertetése és a nyelvi tervezés (a hagyományosan nyelvművelésnek nevezett tevékenység).

Bár a fejezetek különböző tudományágak nézőpontjából mutatják be a fõnt felsorolt témákat, áttekintéseik egymáshoz közelítenek a megértés céljában: az ezredforduló utáni magyar nyelv és a nyelvközösség funkcionális leírásában. Az áttekintés révén következtetések és javaslatok formálhatók meg a szereplőknek és a döntéshozóknak, például a nyelvstratégia, az anyanyelv-pedagógia ügyében, a közigazgatás, a jogalkotás és számtalan más életterület kommunikációs működésével kapcsolatban.

1990 után új társadalmi és kulturális korszak kezdődött, amelyben hangsúlyosan megmutatkozott, hogy a közösségi kommunikáció a közösségi cselekvés egyik alapja és feltétele. A nyelvi tevékenység hatékonysága, a kommunikációs készségek és források hozzáférhetősége és az anyanyelv otthonossága meghatározó tényező az ezredforduló után mind az egyének, mind a kisebb közösségek, mind a teljes társadalmak számára. Demokratikus feltételek szükségesek a közösségi részvételhez, és ez nem csupán hatalmi viszonyok kérdése, sokkal inkább a kultúra ügye. S e kulturális tényezők döntőek lehetnek egy társadalom, egy nemzet teljesítményének a színvonalában, a közösség jóllétének a biztosításában.

Kiemelendő, hogy a magyar nyelvközösség – amely nem egyetlen államban, de legnagyobb részében összefüggő területen él a Kárpát-medencében – természetes módon kapcsolódik közvetlen és tágabb európai környezetéhez (hosszú évszázadok óta). Ez a viszonyrendszer jelentékeny módon átalakult az Európai Unióhoz való csatlakozással, pontosabban az Európai Unió működésével, valamint általában a globalizációval.

A magyar nyelv jelene és jövője kötet összképet, szintézist ad. Arra összpontosít, ami fontos, ami tudományosan adatolható, rögzíthető és magyarázható. Az áttekintésben vannak fehér foltok, hiszen a kutatás sem tárt fel minden lényeges tényezőt azonos részletességgel. A kötet fejezeteit a tudományos szigorúság és pontosság jellemzi, egyúttal a szabatoság, a megértés és megértetés szándéka, amelyet a józanság és egyúttal az elkötelezettség vezérel. A fejezetekben felölelt tematikában megmutatkozik az Akadémia tudományos, szellemi potenciálja: az összegző stratégiai áttekintést a szakterületek legkiválóbb kutatói készítették, a munkálatban öt akadémikus, négy akadémiai doktor és hat doktor kutató vett részt.

Lovász László

a Magyar Tudományos Akadémia elnöke